

OD REDAKCJI

Oddajemy w Państwa ręce drugi już numer czasopisma *Language, Mind, Culture and Society (LaMiCuS)*. Prezentowany tom ma dla nas charakter szczególny, został bowiem od początku zaplanowany jako wydanie specjalne poświęcone multimodalności, które – jak mieliśmy nadzieję – otworzy artykuł Profesor Aliny Kwiatkowskiej, wybitnej polskiej lingwistki kognitywnej. Wśród jej licznych zainteresowań naukowych badanie zjawisk multimodalnych w sztuce i komunikacji zajmowało szczególne miejsce. To z prac Profesor Aliny Kwiatkowskiej, takich jak „Cross-modal translations: The visual into the verbal” (1996) czy „Between the metaphoric and the metonymic pole: The modes of modern art” (2000), młodszy badacz uczył się analizy złożonych zjawisk multimodalnych. Jej zaangażowanie w tę problematykę badawczą dobrze ilustruje tytuł artykułu, w którym emocjonalnie apeluje o ujednoczenie metodologii badawczej nad reprezentacjami wizualno-werbalnymi: „A plea for a unified approach to the analysis of verbal and visual” (2011). W trakcie prac nad tym numerem dotarła jednak do nas wiadomość o śmierci Pani Profesor. Redakcja czasopisma postanowiła zatem oddać hołd językoznawczyni, poświęcając numer specjalny Jej pamięci, czego wyrazem jest tytuł tomu „Multimodality in communication, literature and culture. In memoriam Prof. Alina Kwiatkowska”.

Numer drugi naszego czasopisma otwierają dwa wspomnienia poświęcone Śp. Prof. Kwiatkowskiej. Pierwsze z nich, autorstwa Barbary Lewandowskiej-Tomaszczyk, kreśli sylwetkę naukową Badaczki: rzetelnej, otwartej na nowe wyzwania naukowe, szczególnie zainteresowanej trudnymi problemami interdyscyplinarnymi. Drugie wspomnienie, napisane przez Jej wieloletnią współpracowniczkę, Agnieszkę Stanecką, ukazuje badaczkę w bardziej subiektywnym świetle, prezentując kolejno Jej liczne pasje wykraczające poza zainteresowania naukowe, nieprzeciętną osobowość oraz pozytywny stosunek do ludzi. Nie jest zatem przesadą twierdzić, iż żegnamy Badaczkę wielkiego formatu, dobrego człowieka i wspaniałego naukowca, godzącego przygodę zawodową, jaką była dla Prof. Kwiatkowskiej praca uniwersytecka, z entuzjazmem i pozytywnym nastawieniem do świata i ludzi.

Prezentowany tom został poświęcony multimodalności, czyli takiemu sposobowi komunikacji, który opiera się na kilku tzw. modalnościach, zwanych również kodami lub trybami semiotycznymi, np. na muzyce i obrazach lub słowach i gestach. Wykorzystanie wielu kodów zwykle pozwala pełniej wyrazić zamierzone przez nadawcę znaczenia (por. Maćkiewicz 2017). Pojęcie multimodalności w badaniach nad językiem jest stosunkowo nowe, a sam termin w polskim językoznawstwie początkowo budził różne zastrzeżenia, przede wszystkim ze względu na wieloznaczność. Na przykład Jolanta Antas (2013: 81) zauważa:

polskie sformułowanie *multimodalność* jest fałszywe i mylące, bo naprowadza na *różnorodność modalną*, a termin modalność ma w tradycji lingwistycznej i logicznej swoją bardzo ugruntowaną tradycję i odnosi się do problemu „modalności językowej” – czyli aletycznego, epistemicznego czy deontycznego wyrażania stopnia pewności wobec sądów wyrażonych w zdaniu.

Obecnie termin *multimodalność* jest jednak coraz szerzej używany w polskim językoznawstwie, także w środowisku krakowskich badaczy, którzy zajmują się analizami komunikacji wykorzystującej różne kody (por. Wiñarska & Załazińska 2018).

Badania nad komunikacją multimodalną rozpoczęły się w kręgu semiotyki. Wielu jej przedstawicieli (por. np. Kress & van Leeuwen 1996, 2001; Jewitt & Kress 2003) zwróciło uwagę na konieczność opracowania podstaw teoretycznych odpowiednich do badania tekstów multimodalnych, coraz bardziej powszechnych w dobie multimediiów. Od początku podkreślali oni, że sensy podpowiadane przez poszczególne modalności wchodzą w skomplikowane interakcje, których analiza może wymagać nowego podejścia i narzędzi badawczych. W językoznawstwie kognitywnym badania multimodalne podjęto bardzo szybko z powodów, które jasno wskazuje Alina Kwiatkowska (2011: 317):

Językoznawstwo kognitywne opiera się na założeniu, iż struktura języka jest odbiciem naszego doświadczenia percepcyjnego (głównie wzrokowego, ponieważ właśnie wzrok jest u ludzi zmysłem dominującym). Składnię zdań i strukturę tekstów motywują prawa rządzące widzeniem – te same, które w sposób bardziej podstawowy i bezpośredni są odzwierciedlone w samych reprezentacjach wizualnych. Lingwistyka tego typu, czyli lingwistyka oparta na teorii postrzegania, jest na bardzo dobrej drodze, by stać się częścią zintegrowanej semiotyki, umożliwiającej produktywną analizę znaków zarówno językowych, jak i wizualnych, a to dzięki czerpaniu analitycznych narzędzi głównie z domeny wizualnej, nie językowej.

Podjęwane w nurcie językoznawstwa kognitywnego badania multimodalne z jednej strony dotyczyły gestów towarzyszących mowie, pos-

tawy ciała, ruchów oczu i wyrazu twarzy (por. np. Mittelberg 2007; Green 2014). Z drugiej strony rozwijające się od dawna kognitywne analizy metafor wizualnych (por. Forceville 1994, 1996) zostały w ostatnim dziesięcioleciu przekształcone w badania nad metaforami multimodalnymi (Forceville & Urios-Aparisi 2009). María Jesús Pinar Sanz (2015) wskazuje jeszcze na trzeci kierunek kognitywnych badań multimodalnych, zainspirowany semiotyką i analizą dyskursu oraz funkcjonalnym podejściem do języka zaproponowanym przez Hallidaya (2003). Obecnie wszystkie trzy kierunki są eksplorowane przez językoznawców kognitywnych, choć nie ma zgody co do tego, jak powinna wyglądać przyszłość kognitywnego językoznawstwa multimodalnego. Niektórzy – np. Dancygier i Vandelanotte (2017: 567) – postulują, aby obecnie szczególnie skupić się na analizach połączenia słowa pisanego i obrazu. Inni wskazują na konieczność wypracowania odpowiednich metod badawczych i analizy wielkich zbiorów danych, które pozwolą uniknąć niebezpieczeństw związanych z retrospekcją odwołującą się do przypadkowo dobranego materiału. Taką drogę wskazują m.in. Francis F. Steen i Mark Turner (2013: 256):

Dlatego też – czyli z powodu małej ilości danych, ich nieadekwatności, ich względnego nieuporządkowania, relatywnie małej ilości danych multimodalnych, zawodności introspekcji – zaczęto w językoznawstwie tworzyć korpusy i opracowywać takie metody analiz ogromnych zbiorów danych, częściowo multimodalnych, które pozwoliłyby poradzić sobie z pytaniami stawianymi przez lingwistykę kognitywną. (...) Kreślimy tu właśnie możliwość wypracowania tego typu komputerowych i statystycznych analiz dotyczących bardzo dużych zbiorów multimodalnych danych komunikacyjnych (...).

W aktualnym numerze znajdują Państwo osiem oryginalnych artykułów naukowych i jeden przedruk, z których każdy porusza różne aspekty multimodalności. Tę część tomu otwiera tekst Elżbiety Tabakowskiej „O ikonizacji w literaturze ma przykładzie *Kontuzji* Zofii Bystrzyckiej”, w którym Autorka przeprowadza analizę wybranych fragmentów powieści, odwołując się do ikonizacji, a więc z założenia pojęcia multimodalnego, mogącego przyjmować formę wizualną, słuchową bądź kinetyczną (por. Tabakowska 2018, niniejszy tom), który pozostaje głęboko skontekstualizowany i osadzony w akcie komunikacji językowej. Prezentowana przez Tabakowską analiza dwóch fragmentów powieści Zofii Bystrzyckiej dowodzi, iż ikonizacja, choć mocno ugruntowana w tradycji językoznawczej i semiotycznej, może być także z powodzeniem wykorzystana w badaniach literackich, gdzie pozwala przede wszystkim opisać zabiegi mające na celu zbudowanie określonych paraleli, na przykład, jak ma to miejsce w *Kontuzji*, odwróconej symetrii wyrażania i obrazowania dwóch skrajnie różnych stanów emocjonalnych

główniej bohaterki: uczucia niepewności oraz lęku w obliczu realnie istniejącego zagrożenia zdrowia i życia, a następnie – ulgi, spokoju i radości, jakie jej towarzyszą po otrzymaniu pozytywnych wyników badań.

Kolejnym prezentowanym w tomie artykułem jest „Multimodalne TAK” Izabeli Kraśnickiej-Wilk i Sonii Gembalczyk, w którym Autorki analizują zachowania afirmatywne wykorzystujące zarówno elementy werbalne, jak i niewerbalne. Zdaniem Badaczek, multimodalność tego wieloaspektowego zjawiska jest uwarunkowana zarówno kontekstowo, gdyż może pojawiać się w określonej sytuacji, najczęściej jako ekspresja określonych stanów nadawcy, jak i kulturowo, jeśli występuje jako gest emblematiczny, odczytywany poprawnie w określonym języku i kulturze. Celny jest wniosek, że analiza gestów towarzyszących mowie powinna mieć na celu wydobycie płaszczyzn, na których zachodzi integracja werbalnych i niewerbalnych elementów dialogu, nie zaś izolowanie gestów z sytuacji komunikacyjnej, poza którą nie sposób szukać ich znaczenia. „Multimodalne TAK” łączy w sobie odwołania do spuścizny badań nad gestami ze studiami nad komunikacją międzyludzką, zarówno werbalną, jak i niewerbalną.

Artykuł Elżbiety Górskiej, zatytułowany „From music to language and back”, przedstawia analizę metafor słowno-muzycznych w oparciu o dwie teorie intensywnie rozwijane na gruncie językoznawstwa kognitywnego: koncepcję dynamicznego podejścia do metafory (por. Müller 2008; także Kotler et al. 2012) oraz model integracji pojęciowej w ujęciu Fauconiera i Turnera (1998, 2002). Prezentowane w artykule metafory muzyczno-słowne, pochodzące z wykładów Daniela Barenboima, dyrygenta i pianisty, wygłoszonych w ramach corocznych *BBC Reith Lectures*, są przykładem swoistej dynamicznej translacji dwukierunkowej, jaka zachodzi pomiędzy tak różnymi modalnościami, jak język i muzyka, zarówno w odniesieniu do treści i stylu wypowiedzi samego dyrygenta, jak i dyskusji z publicznością po wykładzie.

Kolejny artykuł, „Axiological ambivalence of conceptual imagery in visual communication: Commemoration architecture and 3D art”, autorstwa Małgorzaty Fabiszak i Ewy Olszewskiej, prezentuje nowe możliwości zastosowania aparatu badawczego wypracowanego w ramach językoznawstwa kognitywnego oraz teorii semantyki aksjologicznej zaproponowanej przez Tomasza Krzeszowskiego (1997) do analizy innych kodów semiotycznych, takich jak architektura i rzeźba, będących reprezentacją pamięci zbiorowej. Autorki dokonują tutaj szczegółowej analizy dwóch wybranych przez siebie przypadków: fragmentu zrekonstruowanego cmentarza żydowskiego znajdującego się w Poznaniu na podwórku jednej z kamienic przy ul. Głogowskiej oraz dzieła artysty Richarda Diala *The Comfort and Service My Daddy Brings to Our Household*.

Interesującą analizę dotyczącą sztuki proponuje także artykuł Agnieszki Hamann „Multimodal meaning-making in classic Maya inscriptions”,

w którym Autorka prezentuje multimodalną analizę majańskich inskrypcji glificznych rozumianych jako akt komunikacyjny i tekst kultury. W analizie trzech prezentowanych przez siebie przypadków Hamann wykorzystuje metodologię zaproponowaną przez Batemana, Wildfeuer i Hiippalę (2017) celem zbadania, w jaki sposób kompozycja semantyczna wszystkich modalności prezentowanych w tego typu tekstach majańskich wpływa na ostateczny kształt treści przekazu.

W artykule autorstwa Michała Szawerny, „Visual metaphorisation of events as object in comics”, odnajdujemy interesującą analizę narracji graficznych, zwanych powszechnie komiksami. W szczególności Autor skupia się na problemie metaforyczności pojawiającej się w skonwencjonalizowanych znakach wizualnych, które traktowane są jako niemimetyczne reprezentacje zdarzeń zachodzących w obrębie świata przedstawionego. Prezentowana w niniejszym artykule analiza komiksów jest przykładem tego, w jaki sposób możemy jednocześnie wykorzystać metodologię językoznawstwa kognitywnego, studia z zakresu multimodalności oraz badania nad komiksem celem pełniejszego zrozumienia różnorodnego, złożonego i jednocześnie ulotnego pojęcia, jakim jest zdarzenie (ang. *event*) przedstawione w komiksie.

Problematyka kategorii pozajęzykowej i językowej, jaką jest zdarzenie, pojawia się także w kolejnym prezentowanym w tomie artykule, zatytułowanym „Looking for events in a video of mundane activity”, którego autorem jest Janusz Badio. Tym razem kategoria ta definiowana jest jako segment czasu w przestrzeni. Artykuł przedstawia dwa eksperymenty; oba wykorzystują jako bodziec dwuminutowe nagranie wideo. W pierwszym eksperymencie należało podzielić ten film na znaczące części, w drugim poproszono badanych, aby opowiedzieli jego treści. Pytania badawcze dotyczyły psychologicznej realności zdarzeń, ich długości, ilości, początku i końca oraz sposobów opowiadania treści nagrania w językach angielskim i polskim.

Dwa ostatnie artykuły prezentowane w tym numerze pisma łączą nacisk na metody badawcze i wykorzystywanie wielkich zbiorów danych. W pierwszym z nich, zatytułowanym „Toward an infrastructure for data-driven multimodal communication research”, którego autorami są Francis F. Steen, Anders Hougaard, Jungseock Joo, Inés Olza, Cristóbal Pagán Cánovas, Anna Pleshakova, Soumya Ray, Peter Uhrig, Javier Valenzuela, Jacek Woźny oraz Mark Turner, czytelnik ma możliwość poznać, jak funkcjonuje konsorcjum naukowe znane jako Distributed Little Red Hen Lab, założone przez Marka Turnera i Francis F. Steena. Artykuł wprowadza czytelnika w arkana tworzenia multimodalnych baz danych oraz prezentuje różnorodne narzędzia pozwalające precyzyjnie wyszukać dane, zarówno tekstowe jak i graficzne, które mogą okazać się istotne w badaniu komunikacji międzyludzkiej.

Drugi artykuł, „Verbal synesthesia in Polish corpus of synesthetic metaphors”, napisany przez Magdalenę Zawisławską, Martę Falkowską oraz Macieja Ogrodniczuka, prezentuje korpus metafor synestezyjnych *Synamet* wyekscerpowanych z blogów internetowych. Autorzy przedstawiają tu kolejno model synestezji werbalnej wykorzystywanej w korpusie, statystyki odnoszące się do domen źródłowych i docelowych występujących w metaforach synestezyjnych, a także informacje o leksemach, które najczęściej pojawiają się w metaforach.

Od tego numeru, zgodnie z praktyką stosowaną w niektórych czasopismach, wprowadzamy nowy dział zatytułowany „Review Articles” (Artykuły recenzyjne), w którym – o ile takie teksty zostaną zgłoszone – będziemy publikować szersze omówienia publikacji książkowych, wykraczające poza ramy recenzji nie tylko pod względem długości, lecz także zakresu poruszanych problemów. W porównaniu z recenzją, artykuł recenzyjny, poza przedstawieniem i oceną danej publikacji, rozwija niektóre zawarte w niej treści na szerszym tle, z większą liczbą odniesień bibliograficznych, w sposób bardziej problemowy. Tak właśnie czyni Agata Kochańska recenzując książkę Magdaleny Rybarczyk „Demonstratives and Possessives with Attitude: An Intersubjectively-Oriented Empirical Study” (2015), która służy Autorce artykułu jako pretekst do podjęcia pogłębionej dyskusji nad wybranymi zagadnieniami.

Dział recenzji (właściwych) obejmuje cztery pozycje, trzy w języku angielskim i jedną polską – dotyczy to zarówno języka samych recenzji, jak i recenzowanych prac, przy czym dwie z trzech pozycji anglojęzycznych mają polskich autorów. Zgodnie z tematyką tego numeru rozpoczynamy od książki Michała Szawerny poświęconej wizualnej metaforyczności komiksu. Szerokie, semiotyczne ujęcie problemów językoznawczych reprezentuje również omawiana w następnej kolejności książka Huberta Kowalewskiego, poświęcona motywacji znaku językowego. Trzecia z recenzowanych prac to zbiorowy tom pod redakcją Carstena Levisena i Sophii Waters traktujący o tzw. słowach-kluczach w dyskursach różnych języków – książka łączy podejście kognitywne z bardzo silnym aspektem kulturowym. Takie też połączenie odnajdujemy w czwartej pracy, nagrodzonej przez Komitet Językoznawstwa PAN monografią Joanny Szadury na temat kategorii czasu w polszczyźnie.

Redakcja

BIBLIOGRAFIA

Antas, Jolanta 2013: *Semantyczność ciała. Gesty jako znaki myślenia*. Łódź: Primum Verbum.

- Dancygier, Barbara, Lieven Vandelanotte 2017: Internet memes as multi-modal constructions. *Cognitive Linguistics* 28.3, 565–598.
- Fauconnier, Gilles, Mark Turner 1998: Conceptual integration networks. *Cognitive Science* 22, 133–187.
- Fauconnier, Gilles, Mark Turner 2002: *The Way we Think. Conceptual Blending and the Mind's Hidden Complexities*. New York: Basic Books.
- Forceville, Charles 1994: Pictorial metaphor in advertisements. *Metaphor and Symbolic Activity* 9, 1–29.
- Forceville, Charles 1996: *Pictorial Metaphor in Advertising*. London: Routledge.
- Forceville, Charles, Eduardo Urios-Aparisi (red.) 2009: *Multimodal Metaphor*, Berlin, New York: Mouton de Gruyter.
- Green, Jennifer 2014: *Drawn from the Ground: Sound, Sign and Inscription in Central Australian Sand Stories*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Halliday, Michael A.K. 2003: *Collected Works of M.A.K. Halliday. Jonathan Webster (red.). T. 3: On Language and Linguistics*. London, New York: Continuum, 1–29.
- Jewitt, Carey, Gunther Kress (red.) 2003: *Multimodal Literacy*. New York: Peter Lang.
- Kolter, Astrid, Silva H. Ladewig, Michela Summa, Cornelia Müller, Sabine C. Koch, Thomas Fuchs 2012: Body memory and the emergence of metaphor in movement and speech: An interdisciplinary case study. In: Sabine C. Koch, Thomas Fuchs, Michela Summa, Cornelia Müller (eds.) 2012: *Body Memory, Metaphor and Movement*. Amsterdam: Benjamins, 201–226.
- Kress, Gunther, Theo van Leeuwen 1996: *Reading Images: The Grammar of Visual Design*. London: Routledge.
- Kress, Gunther, Theo van Leeuwen 2001: *Multimodal Discourse. The Modes and Media of Contemporary Communication*. London: Arnold.
- Kwiatkowska, Alina 1996: Cross-modal translations: The visual into the verbal. W: Barbara Lewandowska-Tomaszczyk, Marcel Thelen (red.) 1996: *Translation and Meaning*, part 4. Maastricht: Hogeschool Maastricht, 55–61.
- Kwiatkowska, Alina 2000: Between the metaphoric and the metonymic pole: The modes of modern art. *Art Inquiry / Recherches sur les arts* 2, 152–165.
- Kwiatkowska, Alina 2011: A plea for a unified approach to the analysis of verbal and visual. *Kwartalnik Neofilologiczny* 3, 313–323.

- Müller, Cornelia 2008: *Metaphors Dead and Alive, Sleeping and Waking. A Dynamic View*. Chicago: Chicago University.
- Pinar Sanz, María Jesús 2015: Multimodality and cognitive linguistics. Introduction. W: María Jesús Pinar Sanz (red.) 2015: *Multimodality and Cognitive Linguistics*. Amsterdam, Philadelphia: John Benjamins, 1–9.
- Mittelberg, Irene 2007: Methodology for multimodality: One way of working with speech and gesture data. W: Monica Gonzalez-Marquez, Irene Mittelberg, Seana Coulson, Michael J. Spivey (red.) 2007: *Methods in Cognitive Linguistics*. Amsterdam: John Benjamins, 225–248.
- Steen, Francis F., Mark Turner 2013: Multimodal construction grammar. W: Mike Borkent, Barbara Dancygier, Jennifer Hinnell (red.), *Language and the Creative Mind*. Stanford, CA: CSLI Publications, University of Chicago Press, 255–274.
- Winiarska, Justyna, Załazińska Aneta 2018: Multimodalność komunikacji w perspektywie kognitywizmu. W: Justyna Winiarska, Aneta Załazińska (red.) 2018: *Multimodalność komunikacji*. Kraków: Księgarnia Akademicka, 7–18.